

NÁRODNÍ PŘÍRODNÍ REZERVACE BOHDANEČSKÝ RYBNÍK A RYBNÍK MATKA

National nature reserve Bohdanečský pond and Matka pond

Romana PRAUSOVÁ

Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, středisko Pardubice,
tel. 466 79 75 89, e-mail: romana_prausova@nature.cz

Klíčová slova: Bohdanečský rybník, rybník Matka, vodní plochy, mokřady,
revitalizace, slatinné a bezkolencové louky, mokřadní olšiny a vrbiny

Základní informace o NPR Bohdanečský rybník a rybník Matka

Území se nachází v těsné blízkosti města Lázně Bohdaneč a bylo vyhlášeno v roce 1951 jako státní přírodní rezervace a v roce 1992 bylo převedeno do kategorie národní přírodní rezervace (NPR). Chráněné území je tvořeno rybníky, mokřady, vlhkými loukami, bažinnými olšinami a vrbinami, rozsáhlými rákosinami.

Vzhledem k tomu, že v minulosti nebyly v NPR realizovány řízené zásahy, došlo ke změnám, které byly nežádoucí z hlediska předmětu ochrany. Díky samovolnému vývoji bez vlivu pravidelného obhospodařování (kosení, pastva apod.) došlo k zarůstání rozsáhlých ploch rákosem a náletovými dřevinami. Druhá diverzita NPR díky tomu výrazně poklesla a populace některých druhů přežívaly pouze v několika jedincích. V důsledku erozních smyčů z přílehlého povodí došlo k zazemnění obou rybníků a ke zvýšení jejich trofie. Na snížení počtu druhů ptactva, ale i vodních makrofyt se podílel také intenzifikáční chov ryb. K úplné devastaci území došlo na části Polákova poloostrova a částečně i na přílehlých plochách v jižní až jihozápadní části pobřeží, kde byl do roku 1974 Státním rybářstvím Litomyšl provozován chov vodní drůbeže. S devastací a narušováním ploch přímo souvisí i ruderalizace, která je nejintenzivnější při hranici území v kontaktu s ornou půdou, intravilány obcí, zemědělskými objekty a komunikacemi. Dalším negativním zásahem byla introdukce geograficky a stanovištně nepůvodních dřevin (*Robinia pseudoacacia*, *Populus x canadensis*, *Quercus rubra*, *Pinus strobus*, *Alnus incana*, *Picea abies* apod.) do lesních porostů. Negativní vliv na stav rezervace měl také nešetrný způsob provozování myslivosti (REJL et VESELÝ 2004).

Řízené zásahy

V letech 1999 – 2004 zajišťovala AOPK ČR, středisko Pardubice v NPR řadu řízených zásahů. Jednalo se jak o jednorázová, finančně i technicky náročná revitalizační opatření, která se týkala obnovy rybníka Matka, vybudování soustavy tůní a mokřadů v severozápadní zátoce Bohdanečského rybníka, tak i o pravidelně se opakující řízené zásahy zaměřené na obnovu luk, mokřadů, litorálů vodních ploch. Dalším zásadním řízeným zásahem v NPR je revitalizace Bohdanečského rybníka, jejíž realizace je rozdělena do 8 etap. Počátkem roku 2005 byla dokončena 3. etapa. Cílem revitalizace je nejen opravit rybníční objekty, odstranit velké množství rybníčního sedimentu, ale také vytvořit rozsáhlá litorální pásma, soustavy lagun, ostrůvků, rozčlenit rozsáhlé porosty rákosu a obnovit tzv.

mokrý rákosiny. Všechna výše popsaná opatření směřují ke zvýšení stanovištní a druhové diverzity a k posílení populací ohrožených druhů organismů, které v NPR žijí.

Revitalizace rybníka Matka

Revitalizace rybníka Matka byla provedena v roce 1999 v období leden až září. Téměř zcela zazemněný rybník (vodní plocha před revitalizací 0,78 ha) byl obnoven na ploše 7 ha. Při revitalizaci proběhlo plošné odbahnění rybníka, odtěžení zazemněných okrajů a vytvoření mělkých lagun. Břehy litorálních pásem byly vysvahovány ve sklonu 1 : 5 až 1 : 10 – 15. Dále byl vybudován spojovací kanál mezi rybníky Bohdanečským a Matkou v délce 210 m včetně propustku na lesní cestě a bylo obnoveno výpustné zařízení rybníka Matka.

Vybudování soustavy tůní v severozápadní zátocě Bohdanečského rybníka

V podzimních a zimních měsících 1999 byla v severozápadní zátocě Bohdanečského rybníka vytvořena soustava 12 tůní o průměru 15 a 30 m (foto 26). Zároveň začaly být obnovovány podmáčené ostřicové louky (jednorázové poježdění těžkou mechanizací, kosení a odstraňování biomasy). V roce 2000 byl dobudován oddělovací kanál jako (foto 25) ochrana severozápadní zátoky před predátory a nevhodnými zásahy. Dále byl vybudován ostrůvek a mělčiny pro obnovu mokřých rákosin. Celá akce probíhala na ploše cca 12 ha.

Obnova luk v Dolanské zátocě

Během let 1998 a 1999 byly provedeny managementové zásahy zaměřené na kácení náletových dřevin, likvidaci pařezů, obnovu podmáčených luk. Od té doby pravidelně probíhá v Dolanské zátocě kosení a odstraňování sklizené biomasy pálením dvakrát ročně. Kosení je načasováno tak, aby plochy se šířícím se rákosem byly pokoseny na začátku jeho kvetení (červen). Cílem tohoto kosení je redukovat rákos a ovlivnit mezidruhové konkurenční vztahy ve prospěch nízkých ostřic a bylin. Druhé kosení (srpen, září) slouží k odstranění biomasy. Práce probíhají na ploše cca 19 ha.

Péče o ostrůvky u Polákova poloostrova

Již na podzim 1998 proběhlo na dvou ostrůvcích u Polákova poloostrova vyřezání porostů keřových vrb a vysekání rákosu. V roce 1999 na předcházející zásah navázalo dvojí vysekávání rákosu (první po vyhníždění ptactva, druhé v podzimních měsících (REJL et VESELÝ 2004).

Péče o Polákův poloostrov

Zásahy na Polákově poloostrově začaly již v roce 1993. Bylo to především kácení náletových dřevin a vytrhávání keřových vrb, což vedlo ke zvětšování plochy luk. Vzhledem k návštěvnosti lokality (značný tlak návštěvníků z Lázně Bohdaneč) a vztahu veřejnosti k zeleni byly managementové zásahy prováděny postupně v relativně malém objemu. Vliv těchto zásahů se projeví až za několik let, kdy bude množství zeleně z větší části zredukováno a lokalita se svým vzhledem přiblíží původnímu stavu, kdy Polákův poloostrov byl vyhlášeným hnízdištěm bahňáků (REJL et al. 2004). Vytvoření vhodných stanovišť pro bahňáky (rozsáhlý litorál, porosty vysokých ostřic, mokrá rákosina) na Polákově poloostrově je součástí jedné z etap revitalizace Bohdanečského rybníka.

Současné průzkumy a jejich využití pro plánování řízených zásahů

V letech 2000 – 2003 probíhal v NPR soustavný botanický a zoologický průzkum (PRAUSOVÁ et REJL 2003), jejichž cílem bylo zachytit změny druhové diverzity v souvislosti s realizovanými řízenými zásahy. Ve všech biotopech NPR probíhala floristická inventarizace, v lučních a lesních biotopech bylo v roce 2000 provedeno fytoecologické snímkování. V obnovených loukách u revitalizovaného rybníka Matka a v Dolanské zátoce byly za účelem monitoringu změn založeny trvalé liniové transekty, ve kterých byly opakovaně v každé vegetační sezóně (2000 – 2003) zapisovány fytoecologické snímky. V nově vybudovaných tůňích v severozápadní zátoce bylo kvalitativně sledováno postupné osídlování vodními makrofyty a mokřadními druhy rostlin.

V rámci zoologických průzkumů v NPR probíhalo sledování vodního ptactva, kroužkování rákosinových druhů ptáků, odchyt bahňáků a krátkokřídlých. Entomologický průzkum byl zaměřen na vážky, blanokřídle, chrostíky, dvoukřídle a denní motýly. Na základě výsledků malakologického průzkumu byly upraveny plánované revitalizační zásahy na Bohdanečském rybníku tak, aby nedošlo ke zničení nebo oslabení populací vzácných druhů měkkýšů.

Při průzkumech byl zaznamenán výskyt mnoha ohrožených druhů rostlin a živočichů, např. **rostliny**: *Carex davalliana* §3, *Carex pulicaris* §3, *Dactylorhiza incarnata* §2, *Dactylorhiza majalis* §3, *Hottonia palustris* §3, *Hydrocotyle vulgaris* §3, *Ophioglossum vulgatum* §3, *Potamogeton alpinus* §2, *Ranunculus lingua* §2, *Taraxacum palustre* §3, *Thelypteris palustris* §3, **živočichové** (REJL et VESELÝ 2004): *Tachybaptus ruficollis* §3, *Podiceps cristatus* §3, *P. nigricollis* §3, *P. grisegena* §2, *Phalacrocorax carbo* §3, *Botaurus stellaris* §1, *Platalea leucorodia* §1, *Anas strepera* §3, *A. querquedula* §2, *A. crecca* §3, *A. nyroca* §1, *Netta rufina* §2, *Chlidonias niger* §1, *Bucephala clangula* §2, *Egretta alba* §1, *Aythya nyroca* §1, *Ixobrychus minutus* §1, *Porzana porzana* §2, *Luscinia svecica cyanecula* §2, *Bombina bombina* §3, *Hyla arborea* §2, *Rana ridibunda* §1.

Výsledky dosavadních botanických a zoologických průzkumů dokazují oprávněnost a úspěšnost prováděných managementových zásahů, které tak mají prokazatelný vliv na zvyšování stanovištní a druhové diverzity NPR a zvětšování populací vzácných druhů organismů. V NPR se znovu po mnoha letech objevily druhy rostlin a živočichů, které byly jako hojně uváděny v historických inventarizačních průzkumech (Procházka 1972, Štancl 1973). Jedná se především o druhy vázané na raná sukcesní stadia, vodní plochy s nižší trofií a pravidelně obhospodařované louky a mokřady.

Summary

The protected area „Bohdanečský rybník a rybník Matka“ is situated near the small town Lázně Bohdaneč. Meadow- and forest- habitats are recently degraded because management missed in this locality till the end of the 20. century. Since 1999 management has been done in this area.

Not only mowing and elimination of the wood seeds but even revitalisation were done in this protected area. The first revitalisation was done in the pond Matka and its surrounding in 1999. Subsequently 12 small shallow still waters were built in the north – west part of the Bohdanečský pond in the years 1999 – 2000. In the third part of the protected area „Dolanská zátoka interventions were devoted to regeneration of meadows (for example intermittently wet *Molinia* meadows, wet *Cirsium* meadows, calcareous fens etc). Several experimental transects of relevés were studied in the years 2000 – 2003. The meadows are cut twice a year (June, August). Mowing is useful for increase of population of threatened species and biological diversity and for decrease of abundance of *Phragmites australis*. Management (mainly elimination of the wood seeds and *Phragmites australis*) was also done in several islands and Polák peninsula. Botanical and zoological research has found that regularly management in all parts of the protected area was successful. Special management has supported an increase of habitats- and species- diversity.

Literatura

- PRAUSOVÁ, R., et REJL, J., 2003: Závěrečná zpráva grantového úkolu VaV 610/10/00. *Depon in. AOPK ČR stř. Pardubice.*
- REJL, J. et VESELÝ, J., 2004: Monitorování změn biologické rozmanitosti v NPR Bohdanečský rybník a rybník Matka – zoologická část. – *Příroda 20, Praha, in print.*
- PROCHÁZKA, F., 1972: Inventarizační průzkum SPR Bohdanečský rybník a rybník Matka. *Ms., 35 p., [Depon. In: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Pardubice].*
- ŠTANCL L., 1973: Ptactvo státní přírodní rezervace Bohdanečský rybník a rybník Matka. *Práce muz. Hradec Králové, S.A., 14:129-163*

+ foto v barevné příloze

Došlo: 17.3.2005

